

การประยุกต์ใช้หลักการทรงงานข้อที่ 13 : ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ

The Application of the 13th Royal Working Principle :

Using Nature to Help Nature

ชัยโรจน์ นพเฉลิมโรจน์

Chairoj Nopchalerroj

มูลนิธินพเฉลิมโรจน์

Nopchalerroj Foundation

Email : win@chairoj.net

Received: January 9, 2025; Revised: January 27, 2025; Accepted: January 28, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักการทรงงานข้อที่ 13: ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ ซึ่งเป็นหนึ่งใน 23 หลักการทรงงานที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรทรงใช้ในการพัฒนาประเทศ ผลการศึกษาพบว่า หลักการนี้ส่งเสริมการฟื้นฟูธรรมชาติโดยใช้กระบวนการตามธรรมชาติ ลดการพึ่งพาเทคโนโลยีที่ซับซ้อน และหลีกเลี่ยงผลกระทบระยะยาวที่อาจเกิดจากการแทรกแซงของมนุษย์ การประยุกต์ใช้ในบริบทต่าง ๆ ช่วยส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพและบรรเทาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ แนวคิดนี้มีความสอดคล้องกับปรัชญาทั้งตะวันตกและตะวันออก เช่น teleology ของอริสโตเติล หลักเต๋า และพุทธปรัชญา ซึ่งเน้นความสมดุลและการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ในบริบทองค์กรและชุมชน หลักการนี้ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต การทำงานร่วมกัน และความยั่งยืนของวัฒนธรรมองค์กร โดยสนับสนุนการมอบหมายงานที่สอดคล้องกับจุดแข็งของบุคคล เป็นแนวทางที่ทรงคุณค่าในการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และการบริหารจัดการ

คำสำคัญ : การประยุกต์ใช้, หลักการทรงงานข้อที่ 13, ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ

Abstract

The objective of this academic article was to study and analyze the application of the 13th Royal Working Principle: Using Nature to Help Nature, one of the 23 royal working principles utilized by His Majesty King Bhumibol Adulyadej The Great in national development. The findings revealed that this principle promoted ecological restoration

through natural processes, reducing reliance on complex technology and avoiding long-term negative impacts caused by human intervention. Its application in various contexts enhanced biodiversity and mitigated the effects of climate change. This concept aligned with both Western and Eastern philosophies, such as Aristotle's teleology, Taoist principles, and Buddhist philosophy, which emphasized balance and interdependence between humans and nature. In organizational and community contexts, the principle improved quality of life, teamwork, and the sustainability of organizational culture by supporting task delegation based on individual strengths. It served as a valuable framework for sustainable development in environmental, social, economic, and managerial dimensions.

Keywords : Application, the 13th royal working principle, Using Nature to Help Nature

บทนำ

หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้รับการยกย่องว่าเป็นแนวทางที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศไทยในทุกมิติ โดยเฉพาะด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ หลักการเหล่านี้ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ตลอดหลายทศวรรษในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม หนึ่งในหลักการที่มีคุณูปการอย่างยิ่งคือ “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” ซึ่งเน้นการฟื้นฟูและอนุรักษ์ธรรมชาติผ่านกระบวนการที่สอดคล้องกับธรรมชาติเอง

แนวคิดดังกล่าวสะท้อนถึงพระอัจฉริยภาพด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน โดยมีหลักการสำคัญในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ พระราชดำริเกี่ยวกับการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก และแนวทาง “ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” ซึ่งเป็นรูปแบบที่ผสมผสานระหว่างการฟื้นฟูระบบนิเวศ การสร้างคุณค่าให้กับชุมชน และการเพิ่มพูนผลผลิตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน หลักการเหล่านี้ไม่เพียงช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในเชิงเทคนิค เช่น การเพิ่มความชุ่มชื้นในดิน หรือฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรม แต่ยังสร้างความตระหนักรู้ให้กับชุมชนเกี่ยวกับบทบาทสำคัญของธรรมชาติในวิถีชีวิตประจำวัน (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.), 2559)

ในปัจจุบัน โลกกำลังเผชิญหน้ากับวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่รุนแรง เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ และการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ การประยุกต์ใช้หลักการ “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” จึงเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถตอบโจทย์การพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักการนี้ไม่เพียงช่วยลดผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่ยังสนับสนุนการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ

การศึกษารั้วนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์เชิงลึกและประยุกต์ใช้หลักการทรงงานข้อที่ 13 ในบริบทที่เฉพาะเจาะจง โดยมุ่งไปยังพื้นที่ที่ประสบปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการ

ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม โดยยังคงคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ธรรมชาติและความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างยั่งยืน การศึกษาดังกล่าวจึงมีความสำคัญทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดเป็นกรอบแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่ชัดเจน อันจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมที่สมดุลในระยะยาว

วิเคราะห์แนวคิดและตีความเชิงปรัชญา

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) (2559) ได้อธิบายถึง หลักการทรงงานข้อที่ 13 คือ ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ ไว้ในหนังสือหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ดังมีข้อความปรากฏดังนี้ “ทรงเข้าใจถึงธรรมชาติและต้องการให้ประชาชนใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทรงมองอย่างละเอียดถึงปัญหาธรรมชาติ หากเราต้องการแก้ไขธรรมชาติ จะต้องใช้ธรรมชาติเข้าช่วยเหลือ อาทิ การแก้ไขปัญหาป่าเสื่อมโทรม ได้พระราชทานพระราชดำริ การปลูกป่า โดยไม่ต้องปลูก โดยให้ธรรมชาติช่วยในการฟื้นฟูธรรมชาติ หรือแม้กระทั่ง การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ได้แก่ ปลูกไม้เศรษฐกิจ ไม้ผล และไม้พิน นอกจากได้ประโยชน์ตามชื่อของไม้แล้วยังช่วยรักษาความชุ่มชื้นให้แก่พื้นดินด้วย เห็นได้ว่า ทรงเข้าใจธรรมชาติ และมนุษย์อย่างเกื้อกูลกัน ทำให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างยั่งยืน”

เมื่อวิเคราะห์แนวคิดและตีความเชิงปรัชญาเกี่ยวกับหลักการทรงงานข้อที่ 13 “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” พบว่า หลักการนี้มีรากฐานมาจากความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรทรงตระหนักว่าธรรมชาติมีศักยภาพในการเยียวยาตนเอง หากได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม แนวคิดนี้สะท้อนความเรียบง่ายแต่ทรงพลัง โดยมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด และการฟื้นฟูระบบนิเวศผ่านกระบวนการที่ธรรมชาติดำเนินการได้เอง

ในมิติทางปรัชญา หลักการนี้เน้นการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ โดยเชื่อว่าการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการแทรกแซงของมนุษย์เพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องอาศัยความเข้าใจในกระบวนการทางธรรมชาติและการเคารพกฎเกณฑ์ของระบบนิเวศ หลักการนี้ยังสะท้อนแนวคิดของ “ความยั่งยืน” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาสมัยใหม่

ดังนั้น การประยุกต์ใช้หลักการนี้ในบริบทปัจจุบันจึงไม่ได้เป็นเพียงการอนุรักษ์ธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม การวิเคราะห์ในเชิงลึกเกี่ยวกับหลักการ “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” ช่วยเปิดมุมมองใหม่ในการสร้างความยั่งยืนทั้งในเชิงสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาในศตวรรษที่ 21

เมื่อวิเคราะห์หลักการทรงงานข้อที่ 13 “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” ในเชิงปรัชญา เราสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดของทั้งปรัชญาตะวันตกและตะวันออกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติของมนุษย์ในลักษณะที่เกื้อกูลกัน ดังนี้

1. สำนักปรัชญาตะวันตก

(ก) แนวคิดของอริสโตเติล (Aristotle)

อริสโตเติลเน้นแนวคิด *teleology* หรือ “จุดมุ่งหมายตามธรรมชาติ” (final cause) ที่อธิบายว่าทุกสิ่งในธรรมชาติมีหน้าที่เฉพาะตัว เช่น ต้นไม้เจริญเติบโตเพื่อช่วยรักษาสมดุลระบบนิเวศ การดำรงอยู่ของสิ่งต่าง ๆ จึงมีเหตุผลและจุดประสงค์ชัดเจน (Stace, 1965) หลักการ “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” สอดคล้องกับ *teleology* โดยการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมควรอาศัยความเข้าใจในหน้าที่ของธรรมชาติ เช่น การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง เพื่อฟื้นฟูดินและน้ำตามกระบวนการธรรมชาติ นอกจากนี้ อริสโตเติลยังมองว่าธรรมชาติเป็นระบบสมบูรณ์ในตัวเอง (kosmos) มนุษย์จึงต้องดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ (Moore, 1944) การละเมิดกฎนี้ เช่น การแสวงหาผลประโยชน์เกินพอดี นำไปสู่ความไม่สมดุลและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

หลักการทรงงานข้อที่ 13 สะท้อนความเข้าใจและเคารพจุดมุ่งหมายของธรรมชาติ ช่วยสร้างความยั่งยืนระหว่างมนุษย์และระบบนิเวศ การฟื้นฟูด้วยวิธีนี้จึงไม่ใช่แค่เชิงเทคนิค แต่เป็นการยอมรับบทบาทของธรรมชาติในการช่วยเหลือมนุษย์

ในเชิงปรัชญา แนวคิด *teleology* ส่งเสริมให้มนุษย์ตระหนักถึงบทบาทในการรักษาธรรมชาติ หากมนุษย์ดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรมและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของสิ่งแวดล้อม ก็จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน (Jame Comman et al., 1982)

(ข) แนวคิดเชิงนิเวศของไฮเดกเกอร์ (Heidegger)

มาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger) เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมันที่มีบทบาทสำคัญในศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะในด้านปรัชญาอัตถิภาวนิยม (existentialism) และปรัชญาเชิงนิเวศ ไฮเดกเกอร์เน้นว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของโลกธรรมชาติ (Being-in-the-world) และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับสภาพแวดล้อมรอบตัว แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ไม่สามารถดำรงอยู่โดยแยกตัวออกจากธรรมชาติได้ เพราะธรรมชาติคือเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้การดำรงอยู่ของมนุษย์เป็นไปได้ (Martin Heidegger, 2008)

ไฮเดกเกอร์ยังเตือนถึงความเสี่ยงของการมองธรรมชาติเป็นเพียงทรัพยากรสำหรับใช้ประโยชน์ (standing-reserve) ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจที่เร่งรีบ แนวคิดนี้ส่งผลให้มนุษย์สูญเสียความสัมพันธ์ที่แท้จริงกับธรรมชาติและดำเนินชีวิตแบบแยกส่วน (alienation) โดยไฮเดกเกอร์เสนอว่าการแสวงหาความเป็นอยู่ที่แท้จริง (authenticity) ของมนุษย์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์ฟื้นฟูความสัมพันธ์เชิงลึกกับธรรมชาติ (Martin Heidegger, 2011)

หลักการทรงงานข้อที่ 13 “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” สะท้อนแนวคิดของไฮเดกเกอร์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในแง่ของการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติให้กลับมาเป็นความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน ตัวอย่างเช่น การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก หรือการส่งเสริมการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง เป็นการดำเนินการที่ไม่เพียงแต่ช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศ แต่ยังสื่อถึงความเคารพในกระบวนการธรรมชาติและความร่วมมือระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม แนวทางนี้ช่วยลดความเสี่ยงการบีบ

บังคับธรรมชาติให้ปรับตัวตามความต้องการของมนุษย์ แต่แทนที่จะสร้างความสมดุลและคืนพลังให้ธรรมชาติดำเนินกระบวนการของตนเอง

ในมุมมองของไฮเดกเกอร์ การฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติไม่เพียงแต่ช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังช่วยฟื้นฟูความรู้สึกถึง "บ้าน" (dwelling) ของมนุษย์ในโลก เมื่อมนุษย์เข้าใจและเคารพธรรมชาติในฐานะที่เป็นแหล่งที่มาของชีวิต การดำเนินชีวิตก็จะเต็มไปด้วยความหมายและความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดพื้นฐานของไฮเดกเกอร์เกี่ยวกับความเป็นอยู่ที่แท้จริง (Martin Heidegger, 1976)

นอกจากนี้ ไฮเดกเกอร์ยังเน้นถึงความสำคัญของการ "รับฟัง" (listening) ธรรมชาติ กล่าวคือ มนุษย์ควรเรียนรู้ที่จะใส่ใจและสังเกตธรรมชาติในเชิงลึกเพื่อเข้าใจวิถีและจังหวะของมัน (Martin Heidegger, 1988) การใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ เช่น การปล่อยให้ป่าฟื้นฟูตัวเองโดยไม่แทรกแซงเกินจำเป็น เป็นตัวอย่างของการเคารพและรับฟังธรรมชาติตามแนวคิดนี้

ในโลกที่กำลังเผชิญกับวิกฤตสิ่งแวดล้อม การฟื้นฟูความสัมพันธ์เชิงนิเวศตามแนวทางของไฮเดกเกอร์จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง หลักการทรงงาน "ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ" ไม่ได้เพียงแค่เสนอแนวทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังเป็นการเชิญชวนให้มนุษย์กลับมาทบทวนบทบาทของตนในระบบนิเวศ และพัฒนาทัศนคติที่เคารพและอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างอนาคตที่ยั่งยืนทั้งในด้านสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของมนุษย์

2. สำนักปรัชญาตะวันออก

(ก) หลักเต๋า (Daoism)

หลักเต๋า หรือ Daoism เป็นหนึ่งในปรัชญาที่สำคัญของจีน ซึ่งมีรากฐานมาจากคำสอนของเหลาจื๋อ (Laozi) และจวงจื๋อ (Zhuangzi) หลักการสำคัญของเต๋าคือการเข้าใจและดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับ เต๋า ซึ่งหมายถึง "วิถีแห่งธรรมชาติ" หรือ "กฎแห่งจักรวาล" เต๋าเป็นพลังที่มองไม่เห็นแต่ควบคุมทุกสิ่งในโลก โดยสิ่งต่าง ๆ จะดำเนินไปตามวิถีของมันอย่างสมดุลและเป็นธรรมชาติ (Ch'u Ta-ko, 1976)

หลักเต๋านับว่าความกลมกลืนในชีวิตจะเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์เข้าใจและปล่อยให้กระบวนการธรรมชาติดำเนินไปโดยไม่แทรกแซงเกินจำเป็น แนวคิดนี้เรียกว่า อู๋เว่ย (Wu Wei) ซึ่งแปลว่า "การไม่กระทำ" หรือ "การกระทำโดยไม่ฝืนธรรมชาติ" หมายถึงการกระทำที่สอดคล้องกับจังหวะและวิถีทางของธรรมชาติ แทนที่จะบังคับหรือปรับเปลี่ยนธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ (Chan Wing Tsit, 1994)

เมื่อเปรียบเทียบกับหลักการทรงงานข้อที่ 13 "ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ" แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่าการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรม ควรเน้นการสนับสนุนและส่งเสริมกระบวนการธรรมชาติให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น แทนที่จะพยายามควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงกระบวนการเหล่านั้น ตัวอย่างเช่น การปล่อยให้เมล็ดพันธุ์ในป่าธรรมชาติตกลงและงอกขึ้นเองตามวิถีทางธรรมชาติ ถือเป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับแนวทางของเต๋า เพราะไม่เป็นการขัดขวางหรือรบกวนกระบวนการฟื้นฟูที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ (Laozi, 2008)

แนวคิดเต๋าไม่ได้ปฏิเสธการกระทำของมนุษย์ทั้งหมด แต่เน้นการกระทำที่อยู่ในกรอบของ เต๋า หรือที่ไม่ทำลายสมดุลของธรรมชาติ (Fann, K.T., 2020) ตัวอย่างเช่น การจัดการน้ำในโครงการ พระราชดำริ เช่น ฝายชะลอน้ำ ที่ช่วยให้ดินและน้ำฟื้นฟูตัวเองโดยไม่ต้องใช้วิธีการก่อสร้างที่ซับซ้อนหรือ ครอบงำสภาพแวดล้อมมากเกินไป การฟื้นฟูธรรมชาติด้วยวิธีนี้ช่วยเสริมสร้างความสมดุลของระบบนิเวศ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเต๋าที่เน้นการช่วยเหลือธรรมชาติให้ดำเนินไปตามวิถีทางของมัน

ในมิติปรัชญาเต๋า การบังคับธรรมชาติให้เปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของมนุษย์ เช่น การตัดป่าทำลายระบบนิเวศเพื่อพัฒนาเมืองหรือพื้นที่การเกษตร อาจส่งผลให้สมดุลธรรมชาติถูกทำลาย และในที่สุดจะส่งผลเสียต่อมนุษย์เอง หลักการ "ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ" จึงเป็นวิธีการที่สะท้อนถึงความเคารพในเต๋า และช่วยฟื้นฟูสมดุลธรรมชาติโดยไม่สร้างความเสียหายเพิ่มเติม (Fung Yu-lan, 1976)

ในมุมมองของเต๋า ธรรมชาติเป็นระบบที่มีความสามารถในการปรับตัวและฟื้นฟูตัวเองหากมนุษย์ ไม่แทรกแซงมากเกินไป (Dokbua, 2006) การฟื้นฟูป่าหรือการจัดการทรัพยากรน้ำตามแนวทางของ หลักการทรงงานข้อที่ 13 จึงเป็นตัวอย่างที่ดีของการปล่อยให้ธรรมชาติทำหน้าที่ของมันเอง โดยมนุษย์ เพียงช่วยอำนวยความสะดวกหรือขจัดอุปสรรคเล็กน้อยที่ขัดขวางการฟื้นฟู เช่น การลดการตัดไม้ทำลาย ป่า หรือการปลูกพืชคลุมดินเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปรัชญาเต๋าเน้นการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายและสอดคล้องกับธรรมชาติ หลักการทรงงานข้อที่ 13 “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” เป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดเต๋าในบริบทการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการฟื้นฟูระบบนิเวศ การสนับสนุนกระบวนการธรรมชาติแทนการควบคุมหรือ แทรกแซงเกินความจำเป็น ช่วยสร้างความกลมกลืนระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งไม่เพียงแต่เป็น ประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังส่งเสริมให้มนุษย์เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่าง ยั่งยืนและสมดุลตามวิถีแห่งเต๋า

(ข) หลักพุทธปรัชญา (Buddhism)

พุทธปรัชญามีพื้นฐานสำคัญอยู่ที่หลักปฏิจจสมุปบาท หรือ "อิทัปปัจจยตา" ซึ่งหมายถึงหลักแห่ง เหตุปัจจัยที่อธิบายว่า ทุกสิ่งในโลกดำรงอยู่ได้ด้วยความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกัน ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นหรือดำรง อยู่ได้โดยลำพัง หากสิ่งหนึ่งเปลี่ยนแปลง ย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งอื่น ๆ ในระบบเดียวกัน หลักการนี้แสดง ถึงความสำคัญของการพึ่งพาอาศัยกันของทุกสรรพสิ่งในโลก (นายเสฐียร ทังทองมะดัน และพระมหา ยุทธนา นรเชษฐโก, 2562)

ในมุมมองของพุทธปรัชญา มนุษย์และธรรมชาติไม่ได้แยกออกจากกัน แต่มีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง และเกื้อกูลกัน (พระสาทิพย์ อนุบาลโย และคณะ, 2562) ความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ เช่น การตัดไม้ ทำลายป่า การปนเปื้อนของน้ำและอากาศ ล้วนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ทั้งในด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ หลักการทรงงานข้อที่ 13 “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” จึงสะท้อนถึงความ เข้าใจในความสัมพันธ์นี้ โดยการใช้ธรรมชาติเพื่อฟื้นฟูธรรมชาติเองเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับ หลักปฏิจจสมุปบาท เพราะช่วยฟื้นฟูความสมดุลในระบบนิเวศ ซึ่งส่งผลดีต่อทั้งธรรมชาติและมนุษย์

หลักปรัชญาสมุปาบทเน้นให้มนุษย์ตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำในระดับระบบ (ทรงวิทย์ แก้วศรี และคณะ, 2562) เช่น หากเราปล่อยให้ป่าเสื่อมโทรม นอกจากจะทำให้สูญเสียแหล่งทรัพยากรแล้ว ยังส่งผลต่อการลดลงของความชุ่มชื้นในดิน การเกิดภัยแล้ง และการลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งท้ายที่สุดจะย้อนกลับมาสร้างความทุกข์ให้กับมนุษย์เอง

การฟื้นฟูธรรมชาติด้วยการ “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาสมุปาบท เช่น การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ซึ่งอาศัยเมล็ดพันธุ์ที่หล่นตามธรรมชาติ และระบบนิเวศที่สมบูรณ์ในการฟื้นฟูสภาพป่า การทำฝายชะลอน้ำเพื่อกักเก็บน้ำและเพิ่มความชุ่มชื้นในดิน เป็นวิธีที่ไม่เพียงช่วยฟื้นฟูธรรมชาติ แต่ยังช่วยลดผลกระทบจากการกระทำของมนุษย์ที่อาจรบกวนระบบนิเวศโดยตรง

พุทธปรัชญายังเน้นถึงการพัฒนาสมดุลทางจิตใจ (สมถะและวิปัสสนา) ควบคู่ไปกับการพัฒนาสมดุลทางกายภาพในธรรมชาติ การที่มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล ไม่เบียดเบียนหรือแสวงหาผลประโยชน์เกินพอดี จะช่วยลดทุกข์ทั้งทางกายและจิตใจ (Cronbach, 1990) ตัวอย่างเช่น การฟื้นฟูระบบนิเวศด้วยการใช้พืชพรรณที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ และปล่อยให้ธรรมชาติฟื้นฟูตัวเองตามกระบวนการที่เหมาะสม เป็นแนวทางที่ช่วยลดผลกระทบจากการแทรกแซงของมนุษย์

พุทธปรัชญาให้ความสำคัญกับการไม่เบียดเบียน (อหิงสา) ซึ่งเชื่อมโยงกับหลักอภัยที่ปัจเจกชนในแง่ที่ว่า การเบียดเบียนธรรมชาตินำมาซึ่งผลเสียต่อมนุษย์ในที่สุด (พระปลัดเมธีปิยธมโม (หินใหม่) และคณะ, 2563) การปฏิบัติตามหลักการทรงงานข้อที่ 13 คือการสร้างสภาพแวดล้อมที่ไม่เป็นการเบียดเบียนธรรมชาติ แต่ช่วยให้ธรรมชาติดำเนินไปตามวิถีของมันโดยไม่ถูกกดดันหรือบังคับ

สรุปได้ว่า หลักพุทธปรัชญาเน้นการพึ่งพาอาศัยกันและการรักษาสมดุลในทุกมิติ การฟื้นฟูธรรมชาติผ่านการ “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” จึงเป็นการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาสมุปาบท โดยช่วยลดผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากมนุษย์และเสริมสร้างสมดุลของระบบนิเวศในระยะยาว อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนทั้งในระดับสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของมนุษย์

(ค) แนวคิดของขงจื๊อ (Confucianism)

ขงจื๊อ (Confucius) เป็นนักปรัชญาชาวจีนที่เน้นการสร้าง ความสมดุลและกลมกลืน (harmony) ในทุกมิติของชีวิต ทั้งในด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ขงจื๊อเชื่อว่าธรรมชาติคือครูที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งสามารถสอนมนุษย์ถึงกฎเกณฑ์แห่งความสมดุล ความพอประมาณ และคุณธรรม (virtue) (Amy Olberding, 2016)

ขงจื๊อมองว่าการสังเกตและเรียนรู้จากธรรมชาติช่วยให้มนุษย์พัฒนาคุณธรรม เช่น ความอดทน ความพอเพียง และความเคารพต่อชีวิตอื่น ตัวอย่างเช่น การสังเกตการผลัดใบของต้นไม้ในฤดูใบไม้ร่วง และการแตกใบใหม่ในฤดูใบไม้ผลิ สอนให้มนุษย์เข้าใจถึงวัฏจักรของชีวิตและความเปลี่ยนแปลงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ การเคารพในกระบวนการธรรมชาติเหล่านี้สามารถนำไปสู่ความเข้าใจในความสำคัญของการรักษาสมดุลในชีวิตและสังคม (Tae-Seung Lim, 2015)

แนวคิดของขงจื้อเน้นว่าความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติคือรากฐานของการสร้างสังคมที่มีความมั่นคงและยั่งยืน ขงจื้อเชื่อว่ามนุษย์ไม่ควรพยายามควบคุมหรือครอบงำธรรมชาติ แต่ควรเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสอดคล้อง หลักการทรงงานข้อที่ 13 “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” จึงสะท้อนแนวคิดนี้อย่างชัดเจน เพราะเป็นการสนับสนุนให้มนุษย์ใช้ประโยชน์จากกระบวนการธรรมชาติในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมด้วยการปล่อยให้ธรรมชาติฟื้นฟูปัญหา โดยมนุษย์เพียงแค่จัดการสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม

ในปรัชญาของขงจื้อ การพัฒนาคุณธรรม (de) ถือเป็นเป้าหมายสำคัญของชีวิตมนุษย์ และธรรมชาติเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญในการบรรลุเป้าหมายนี้ ขงจื้อแนะนำให้มนุษย์พิจารณาธรรมชาติอย่างละเอียดถี่ถ้วนเพื่อเรียนรู้วิธีการพัฒนาจิตใจให้สงบสุขและกลมกลืน เช่น การสังเกตความสงบของแม่น้ำที่ไหลอย่างต่อเนื่องสามารถช่วยให้มนุษย์เข้าใจถึงความสำคัญของความเพียรพยายามและความมั่นคง (Erica Brindley, 2011)

หลักการ “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” เป็นตัวอย่างที่ดีของการพัฒนาคุณธรรมนี้ เพราะส่งเสริมความเมตตาต่อธรรมชาติ (ren) และการเคารพในวิถีทางของธรรมชาติ (li) ซึ่งช่วยให้มนุษย์หลีกเลี่ยงการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยหรือทำลายสิ่งแวดล้อมโดยไม่จำเป็น (Yiu-Ming, 2014)

ขงจื้อยังเชื่อว่าผู้นำควรเรียนรู้จากธรรมชาติในการบริหารจัดการประเทศหรือชุมชน เช่น การสังเกตความสมดุลระหว่างการเติบโตและการถดถอยของทรัพยากรธรรมชาติช่วยให้ผู้นำตัดสินใจได้อย่างรอบคอบและสร้างความมั่นคงในระยะยาว หลักการ “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” สามารถนำไปปรับใช้ในเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน เช่น การอนุรักษ์ป่าผ่านการปลูกพืชที่ช่วยฟื้นฟูดินและรักษาความชุ่มชื้นโดยไม่ต้องแทรกแซงระบบนิเวศมากเกินไป (Xinzhong Yao, 2012)

ในโลกที่กำลังเผชิญกับวิกฤตสิ่งแวดล้อม แนวคิดของขงจื้อเกี่ยวกับความกลมกลืนระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติยังคงมีความสำคัญ หลักการทรงงานข้อที่ 13 “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” ไม่เพียงแต่ช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน แต่ยังส่งเสริมให้มนุษย์เรียนรู้ที่จะเคารพธรรมชาติในฐานะที่เป็นครู ซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาทั้งทางกายภาพและจิตวิญญาณของมนุษย์

สรุปได้ว่า แนวคิดของขงจื้อเกี่ยวกับความกลมกลืนและการเรียนรู้จากธรรมชาติสอดคล้องกับหลักการ “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” ในทุกมิติ การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติผ่านการปฏิบัติที่สอดคล้องกับแนวทางของธรรมชาติ จะช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนและสร้างสมดุลในระบบนิเวศ ซึ่งเป็นรากฐานของชีวิตที่ดีและสังคมที่มั่นคง

เทคนิคการประยุกต์ใช้

เพื่อให้การฟื้นฟูและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน หลักการนี้สามารถประยุกต์ใช้ผ่านเทคนิคต่าง ๆ ดังนี้

1. การฟื้นฟูป่าโดยไม่ต้องปลูก

แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

- ปิดพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมเพื่อป้องกันการรบกวน เช่น การลักลอบตัดไม้หรือการเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่
- ส่งเสริมให้เมล็ดพันธุ์ในดินเจริญเติบโตตามธรรมชาติ
- ใช้พืชคลุมดินที่มีประโยชน์ในการช่วยรักษาความชุ่มชื้นและป้องกันการพังทลายของหน้าดิน

2. การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง

แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

- ปลูกไม้เศรษฐกิจ เช่น ไม้สักหรือไม้ยาง เพื่อสร้างรายได้ในระยะยาว
- ปลูกไม้ผล เช่น มะม่วง ลำไย หรือขนุน เพื่อให้ชาวบ้านมีผลผลิตสำหรับบริโภคและจำหน่าย
- ปลูกไม้ใช้สอย เช่น ไม้พิน หรือไม้ไผ่ เพื่อใช้ในครัวเรือน

3. การสร้างฝายชะลอน้ำ

แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

- สร้างฝายแบบเรียบง่ายโดยใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ หิน ดิน เป็นต้น
- วางฝายในพื้นที่ที่มีลำธารหรือแหล่งน้ำไหลผ่าน เพื่อกักเก็บน้ำและลดการพังทลายของหน้าดิน
- ส่งเสริมการปลูกพืชริมฝายเพื่อช่วยป้องกันการพังทลายของหน้าดิน

4. การฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ

แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

- ปลอ่ยให้พื้นที่ชุ่มน้ำฟื้นตัวเองโดยการลดการใช้สารเคมีที่อาจปนเปื้อนแหล่งน้ำ
- ส่งเสริมการปลูกพืชน้ำ เช่น กก จอก แหน ซึ่งช่วยกรองน้ำและปรับสมดุลระบบนิเวศ
- พัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

5. การใช้พืชพันธุ์พื้นเมืองช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศ

แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

- คัดเลือกพืชพื้นเมืองที่เหมาะสมกับสภาพดิน น้ำ และภูมิอากาศในพื้นที่
- ส่งเสริมการปลูกพืชที่มีระบบรากลึกเพื่อช่วยฟื้นฟูดินและรักษาความชุ่มชื้น
- ปลูกพืชที่มีความสำคัญต่อสัตว์ป่า เช่น ต้นไม้ที่มีผลที่เป็นอาหารสัตว์ เป็นต้น

แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

- ส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ที่มีบทบาทในการฟื้นฟูธรรมชาติ เช่น นก กระรอก หรือค้างคาว ที่ช่วย

กระจายเมล็ดพันธุ์

- ฟื้นฟูแหล่งอาศัยของสัตว์ป่า เช่น การสร้างโพรงไม้หรือแหล่งน้ำขนาดเล็ก

7. การใช้พลังงานหมุนเวียนและลดการใช้ทรัพยากรที่เป็นภาระต่อธรรมชาติ

แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

- ใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในการสูบน้ำหรือผลิตไฟฟ้าในพื้นที่การเกษตร
- ส่งเสริมการรีไซเคิลและการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างใหม่

8. การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม

แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

- จัดอบรมและกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกป่า เป็นต้น
- ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติ

เทคนิคเหล่านี้เน้นการฟื้นฟูธรรมชาติผ่านการสนับสนุนและส่งเสริมกระบวนการธรรมชาติ ซึ่งช่วยสร้างความสมดุลในระบบนิเวศและลดการแทรกแซงที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบในระยะยาว การประยุกต์ใช้หลักการ “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” อย่างเหมาะสมไม่เพียงช่วยแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่ยังส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ

ในส่วนการประยุกต์ใช้หลักการทรงงานข้อที่ 13 “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” กับธรรมชาติของบุคคลในองค์กรหรือชุมชนนั้น สามารถนำมาปรับใช้ในลักษณะส่งเสริมการเกื้อกูลกันและพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกัน ดังนี้

1. การเข้าใจธรรมชาติของแต่ละบุคคล

แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

- การประเมินบุคลิกภาพและจุดแข็ง โดยใช้เครื่องมือ เช่น MBTI หรือ DISC เพื่อเข้าใจลักษณะนิสัยและวิธีการทำงานของแต่ละคน

- การสนทนาและรับฟังอย่างใส่ใจ โดยเปิดพื้นที่แสดงความคิดเห็นและความต้องการส่วนตัว

2. การส่งเสริมการเกื้อกูลตามธรรมชาติของแต่ละบุคคล

แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

- มอบหมายบทบาทที่เหมาะสม เช่น ผู้ที่มีทักษะวิเคราะห์อาจเหมาะกับการวางแผน ผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีอาจเหมาะกับงานประสานงาน

- สร้างทีมโดยผสมผสานคนที่มีจุดแข็งแตกต่างกันเพื่อให้เสริมจุดอ่อนของกันและกัน

3. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเติบโต

แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

- ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เป็นมิตร เช่น การเคารพความคิดเห็น การสนับสนุนซึ่งกันและกัน
- จัดการความขัดแย้งเชิงสร้างสรรค์ ใช้การไกล่เกลี่ยและการสื่อสารเชิงบวกเพื่อลดความขัดแย้ง

4. การใช้ศักยภาพของกลุ่มเพื่อสนับสนุนการพัฒนาบุคคล

แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

- จัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาทักษะ เช่น การอบรม การทำกิจกรรมสร้างทีม (team building)
- สร้างระบบพี่เลี้ยงหรือโค้ช โดยให้ผู้ที่มีประสบการณ์ช่วยแนะนำและสนับสนุนสมาชิกใหม่

5. การปล่อยให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปตามธรรมชาติ

แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

- ตั้งเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว เพื่อให้แต่ละคนมีเวลาปรับตัวและพัฒนาตนเอง
- เปิดโอกาสให้ทดลองและเรียนรู้: สนับสนุนให้สมาชิกลองทำสิ่งใหม่ ๆ โดยไม่กลัวความล้มเหลว

6. การเคารพความหลากหลายและใช้ประโยชน์จากความแตกต่าง

แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกคนเพื่อหาแนวทางที่ดีที่สุด
- เฉลิมฉลองความสำเร็จร่วมกันเพื่อสร้างความภาคภูมิใจและแรงจูงใจ

7. การพัฒนาคุณธรรมและจิตสำนึกส่วนรวม

แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

- สร้างกิจกรรมที่เน้นความสามัคคี
- ฝึกสมาธิและสติในองค์กร

การประยุกต์ใช้หลักการ “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” สะท้อนถึงความเข้าใจในธรรมชาติทั้งในเชิงสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติของมนุษย์ โดยหลักการนี้เน้นการฟื้นฟูและพัฒนาอย่างเกื้อกูลกัน สอดคล้องกับวิถีทางที่ไม่บีบบังคับและสร้างความสมดุล การนำแนวคิดนี้มาผสมผสานกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ “สัพพายะ” อันได้แก่ สถานที่ บุคคล อาหาร และธรรมะที่เหมาะสม ยิ่งเสริมให้เกิดความกลมกลืนระหว่างคนกับธรรมชาติ เมื่อหลักการทรงงาน “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” ผสมผสานกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จะก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตที่สมดุลและยั่งยืน ทั้งยังช่วยให้มนุษย์พัฒนาตนเองไปพร้อมกับการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างกลมกลืน สร้างคุณภาพชีวิตที่เต็มเปี่ยมด้วยความสงบสุขและความพอเพียง

ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติแล้วได้อย่างไร

การใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติมีข้อดีในเชิงสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ดังนี้

1. ฟื้นฟูระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ลดการรบกวนหรือเปลี่ยนแปลงธรรมชาติอย่างไม่จำเป็น
2. ลดต้นทุนการใช้ทรัพยากร และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
3. เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพให้พืชและสัตว์ในพื้นที่ฟื้นตัวตามกระบวนการที่สมดุล
4. สร้างสมดุลในระบบนิเวศ
5. ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ
6. ช่วยลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
7. การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ช่วยสร้างรายได้ให้ชุมชน ทั้งจากไม้เศรษฐกิจ ผลไม้ และไม้ฟืน พร้อมทั้งช่วยลดปัญหาความยากจนและสร้างความมั่นคงทางอาหาร
8. ลดการพึ่งพาเทคโนโลยีที่มีความเสี่ยง เช่น การใช้สารเคมีหรือการตัดแต่งพันธุกรรม
9. ส่งเสริมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน

นอกจากนี้การประยุกต์ใช้หลักการทรงงานข้อที่ 13 “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” กับ ธรรมชาติของบุคคลในองค์กรหรือชุมชน มีข้อดีหลายประการ โดยสามารถเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานและความสัมพันธ์ที่ดีภายในองค์กรหรือชุมชน ดังนี้

1. ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพตามธรรมชาติของบุคคล
2. เพิ่มความสามัคคี ความร่วมมือในทีม และส่งเสริมการพัฒนาจิตสำนึกส่วนรวม
3. พัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเติบโตได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

4. เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและการตัดสินใจภายในทีมที่มีความรอบคอบและครอบคลุมมากขึ้น เนื่องจากมีมุมมองและความคิดเห็นที่หลากหลาย
5. ลดความขัดแย้งและเพิ่มความเข้าใจซึ่งกันและกัน เพราะแต่ละคนจะเรียนรู้ที่จะยอมรับและเคารพความแตกต่างของผู้อื่น ส่งเสริมการสื่อสารที่เปิดกว้างและสร้างสรรค์
6. สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยั่งยืนที่เน้นการเกื้อกูลและการพึ่งพาซึ่งกันและกัน
7. เสริมสร้างความยืดหยุ่นและความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ในครั้งนี้คือโมเดล “SEN Model: Sustainable Ecosystem Nurturing” ซึ่งประกอบด้วย

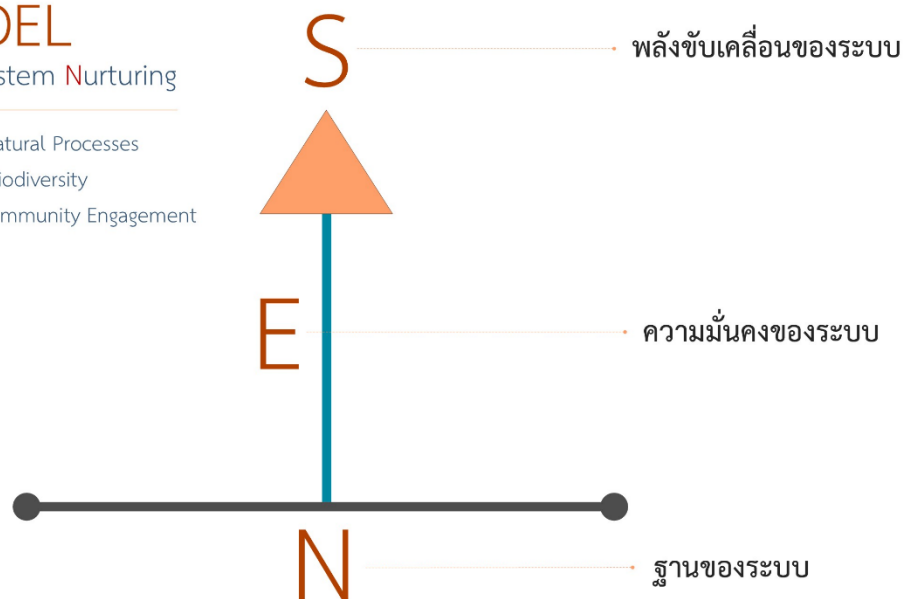
S	ย่อมาจาก	Support Natural Processes
E	ย่อมาจาก	Enhance Biodiversity
N	ย่อมาจาก	Nurture Community Engagement

ซึ่งแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

SEN MODEL

Sustainable Ecosystem Nurturing

S	ย่อมาจาก	Support Natural Processes
E	ย่อมาจาก	Enhance Biodiversity
N	ย่อมาจาก	Nurture Community Engagement

แผนภาพที่ 1 SEN Model : Sustainable Ecosystem Nurturing

จากแผนภาพที่ 1 อธิบายได้ว่า SEN Model: Sustainable Ecosystem Nurturing เกิดขึ้นจากการสังเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาในหลักการทรงงานที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาตะวันตกและปรัชญาตะวันออก ซึ่งมุ่งเน้นในเรื่องของความสมดุลในธรรมชาติ องค์ความรู้ใหม่ในครั้งนี้จึงเป็นแนวทางที่ส่งเสริม

การฟื้นฟูและรักษาความหลากหลายของพืชและสัตว์ในระบบนิเวศ รวมถึงสร้างความสามัคคีและจิตสำนึกร่วมในชุมชน ประกอบด้วย 3 แนวทางดังนี้

S: Support Natural Processes หมายถึง การสนับสนุนกระบวนการธรรมชาติ ด้วยแนวคิดที่ให้ธรรมชาติดำเนินกระบวนการฟื้นฟูตนเอง โดยมีการสนับสนุนอย่างเหมาะสมเพื่อรักษาและฟื้นฟูระบบนิเวศอย่างสมดุลและยั่งยืน ตัวอย่างเช่น การฟื้นฟูป่าโดยไม่ต้องปลูกเพิ่มเติม ด้วยการปิดพื้นที่และลดการรบกวน (Natural Regeneration) การสร้างฝายชะลอน้ำเพื่อกักเก็บและกระจายน้ำในพื้นที่ (Water Flow Restoration)

E: Enhance Biodiversity หมายถึง การเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ ด้วยแนวคิดที่ส่งเสริมการฟื้นฟูและรักษาความหลากหลายของพืชและสัตว์ในระบบนิเวศ เพื่อสนับสนุนการสร้างรายได้จากทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถฟื้นฟูได้ ตัวอย่างเช่น การปลูกพืชพันธุ์พื้นเมืองที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม (Native Species Planting) การสร้างแหล่งอาศัยและเส้นทางเคลื่อนที่ของสัตว์ป่า (Wildlife Corridors)

N: Nurture Community Engagement หมายถึง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้วยแนวคิดที่ว่าชุมชนมีบทบาทสำคัญในการดูแลและฟื้นฟูธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยมุ่งสร้างความสามัคคีและจิตสำนึกร่วมในชุมชน ตัวอย่างเช่น การจัดอบรมและกิจกรรมเพื่อสร้างความรู้และจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม (Eco-Education Programs) การรวมกลุ่มชุมชนเพื่อฟื้นฟูและดูแลพื้นที่ธรรมชาติ (Participatory Conservation)

องค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้นภายใต้โมเดล SEN มีความสำคัญต่อหลากหลายกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะนักนโยบายซึ่งสามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนามาตรการที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติอย่างยั่งยืน นักวิจัยและนักวิชาการยังสามารถนำองค์ความรู้นี้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูระบบนิเวศและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ขณะที่ชุมชนและองค์กรท้องถิ่นจะได้รับประโยชน์โดยตรงจากการสร้างความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมในกระบวนการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนในระดับรากฐานของสังคม

นอกจากนี้ องค์ความรู้ใหม่นี้ยังนำไปสู่ประโยชน์ในเชิงปฏิบัติที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การฟื้นฟูพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม การลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการอนุรักษ์พันธุ์พืชและสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ องค์ความรู้นี้ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนานโยบายด้านสิ่งแวดล้อม โดยช่วยสร้างกรอบการพัฒนาที่สมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม อีกทั้งยังส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมใหม่ในงานวิจัยด้านนิเวศวิทยา เช่น การออกแบบระบบฟื้นฟูที่ผสานเทคโนโลยีกับวิถีการธรรมชาติ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

นอกจากนั้น องค์ความรู้นี้ยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน โดยกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จะช่วยส่งเสริมให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนในระยะยาว

บทสรุป

หลักการทรงงานข้อที่ 13 "ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ" เป็นแนวคิดสำคัญที่สะท้อนถึงพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นการฟื้นฟูธรรมชาติผ่านกระบวนการที่สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติเอง วิธีการนี้ลดการพึ่งพาเทคโนโลยีที่ซับซ้อน และหลีกเลี่ยงการแทรกแซงธรรมชาติที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบในระยะยาว

การประยุกต์ใช้หลักการนี้ช่วยสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ไม่ที่จะเป็นการฟื้นฟูป่าโดยไม่ต้องปลูก การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง การสร้างฝายชะลอน้ำ และการฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ ล้วนเป็นวิธีที่ช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศ สร้างความหลากหลายทางชีวภาพ และช่วยลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระยะยาว

ในเชิงปรัชญา หลักการนี้เน้นความสัมพันธ์เชิงเกื้อกูลระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ โดยเชื่อว่าธรรมชาติมีศักยภาพในการเยียวยาตนเอง หากได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสม แนวคิดนี้สอดคล้องกับปรัชญาตะวันตก เช่น แนวคิด teleology ของอริสโตเติล ที่มองว่าธรรมชาติมีจุดมุ่งหมายในตัวเอง และปรัชญาตะวันออก เช่น หลักเต๋าที่เน้นการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับวิถีธรรมชาติ รวมถึงพุทธปรัชญาที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างทุกสรรพสิ่ง

การประยุกต์ใช้หลักการ "ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ" ในบริบทองค์กรหรือชุมชนยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกัน การเข้าใจธรรมชาติของบุคคลในองค์กร ทั้งในส่วนตัวและจุดแข็ง ช่วยให้การมอบหมายงานเป็นไปอย่างเหมาะสม ส่งเสริมความร่วมมือและความสามัคคีในทีม การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาตนเองและการทำงานร่วมกันอย่างสมดุล ช่วยลดความขัดแย้ง และเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน รวมถึงสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยั่งยืน

ดังนั้น หลักการทรงงานข้อที่ 13 "ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ" จึงเป็นแนวทางที่ทรงคุณค่าในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน โดยผสมผสานกระบวนการธรรมชาติเข้ากับความเข้าใจเชิงปรัชญา และการบริหารจัดการสมัยใหม่ ช่วยสร้างสมดุลในทุกมิติ ทั้งในระดับสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และบุคคล

ในส่วนของโมเดล SEN ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ Support Natural Processes (S) ซึ่งทำหน้าที่เป็น “ฐานของระบบ” ที่ช่วยสนับสนุนให้ระบบนิเวศมีความสมดุลและยั่งยืน Enhance Biodiversity (E) ซึ่งทำหน้าที่ “สร้างความมั่นคงของระบบ” ผ่านการฟื้นฟูและรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อเสริมสร้างรายได้จากทรัพยากรธรรมชาติ และ Nurture Community Engagement (N) ซึ่งทำหน้าที่เป็น “กลไกของระบบ” โดยเน้นการสร้างสามัคคีและจิตสำนึกร่วมในชุมชน การประยุกต์ใช้โมเดล SEN จึงถือเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำไปสู่การอนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติอย่างเป็นระบบและยั่งยืน พร้อมทั้งสนับสนุนการสร้างความร่วมมือในระดับนโยบาย ชุมชน และสังคมในภาพรวม

บรรณานุกรม

- ทรงวิทย์ แก้วศรี และคณะ. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างปฏิจจสมุปบาทกับอริยสัจ 4. *วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโศสปริทรรศน์*, 5(2), 35-45.
- พระปลัดเมธีปิยธมโม (หินใหม่) และคณะ. (2563). การประยุกต์ใช้ปรัชญาหลังนวยุคและพุทธปรัชญาเพื่อการเผยแผ่หลักพุทธธรรมในสังคมยุคดิจิทัล. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(8), 451-469.
- พระสาทิพย์ อนุโลม และคณะ. (2562). การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปฏิจจสมุปบาทกับการบรรลุธรรม. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 4(2), 225-236.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.). (2559). หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : สำนักงาน กปร.
- เสฐียร ทังทองมะดัน และพระมหาอุทตนา นรเชษฐฐ์, ดร. (2562). ศึกษาปฏิจจสมุปบาทในพุทธปรัชญาเถรวาทกับแนวคิดแบบธรรมชาตินิยม. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 3(1), 62-78.
- Brindley, Erica. (2011). Moral autonomy and individual sources of authority in the analects. *Journal of Chinese Philosophy*, 38(2), 257-273.
- Ch'u Ta-kao. (1976). *Tao Te Ching*. London : Unwin Paperback.
- Chan Wing Tsit. (1994). *A Source Book in Chinese Philosophy*. Princeton : Princeton Englewood Cliffs : Prentice-Hall.
- Comman, Jame W, Lehrer, Keith and Pappas, George S. (1982). *Philosophical Problems And Argument : An Introduction*. New York : Macmillan Publishing Co., Inc.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing*. (5th ed.). New York: Harpercollins. Publishers.
- Dokbua, F. (2006). *All Chinese Philosophies*. (3 rd ed.). Bangkok : Siam Publisher.
- Fann, K.T. (2020). *Reading Dao De Jing in English*. Singapore : Partridge publishing.
- Fung Yu-lan. (1976). *The Spirit of Chinese Philosophy*. Boston : Beacon Press.
- Heidegger, Martin. (1976). "My Way to Phenomenology." In *Martin Heidegger : An Illustrated Study*. edited by Walter Biemel : Harcourt Brace Jovanovich.
- Heidegger, Martin. (1988). *The Basic Problems of Phenomenology*. Translated by Albert Hofstadter. Indiana : Indiana University Press.
- Heidegger, Martin. (2008). *Being and Time*. Translated by John Macquarrie and Edward Robinson. New York : HarperCollins.
- Heidegger, Martin. (2011). "The Thinker as Poet." In *Poetry, Language. Thought* : Harper Collins.

- Laozi. (2008). *Tao Te Jing. translated by Ju Yanan*. Boston : Harvard Square Publishing.
- Lim, Tae-Seung. (2015). Signs of the Sacred : The Confucian Body and Symbolic Power. *Philosophy East and West*, 65(4), 1030-1051.
- Moore, C.A. (1944). *Philosophy : East and West*. Princeton : Princeton University Press.
- Olberding, Amy. (2016). Etiquette : A Confucian Contribution to Moral Philosophy. *Ethics*, 126(2), 422-446.
- Stace, W.T. (1965). *A Critical History of Greek Philosophy*. New York : Macmillan.
- Xinzhong, Yao. (2012). Introduction : Conceptualizing virtues in the analects of Confucius. *Journal of Chinese Philosophy*, 39(1), 3-7.
-